

УДК 78.27;78.441
DOI 10.32782/2310-0583-2024-52-02

ОСТАННЯ КВІТКА «ПОЕТА СКРИПКИ»: ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ ЛЕДІ ДІН ПОЛ ТА ЇЇ ПОГЛЯД НА СКРИПКОВУ МУЗИКУ

Дарина Довга – аспірантка творчої аспірантури кафедри скрипки, Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка
<https://orcid.org/0009-0003-2349-8606>

Статтю присвячено впливу камерно-інструментальної творчості бельгійсько-британської піаністки та композиторки польського походження леді Дін Пол на розвиток виконавського мистецтва скрипалів.

Достатньо довгий час жінки не могли досягти успіху та визнання в професії композитора. Тож, їм доводилося вдаватися до різних хитрощів, для того, щоб ділитися своєю творчістю з шанувальниками. Найчастішим випадком було обрання мисткинями чоловічого псевдоніму. І таким прикладом є наймолодша дочка відомого «поета скрипки» і польського композитора Генрика Венявського Ірена Регіна (1879–1932), за чоловіком – леді Дін Пол, відома публіці як Полдовські або Пол Полдовські.

Спочатку вона публікувала свої музичні твори під ім'ям Ірена Венявська, а після одруження взяла псевдонім.

Її композиції в основному створювалися для невеликого складу і включають близько 30 пісень на тексти Вільяма Блейка, Жана Домініка, Жана Мореаса, Альбера Самана, Анатолія Ле Бра та Адольфа Ретте та ін. Найкращими і найцікавішими є 16 пісень на тексти Поля Верлена у стилі, близькому до сучасних французьких композиторів.

У творчому доробку мисткині також були оперетта «Сміх», симфонічна драма «Мовчання», твори для оркестру, сюїта для духових інструментів, 11 п'єс для фортепіано, п'єси для скрипки та фортепіано, а також соната для скрипки і фортепіано ре мінор.

Дана стаття розглядає п'єсу для скрипки та фортепіано Пола Полдовські «Танго» та сонату для скрипки і фортепіано ре мінор.

Метою статті є здійснення історико-методологічного аналізу спадщини Пола Полдовські та популяризація її скрипкових творів на теренах України.

Через війну росії проти України наша музична спільнота вдається до спроб розширити свій концертний та навчальний репертуар. У зв'язку з цим актуальним є звернення до творів для скрипки жінок-композиторок кінця XIX – початку XX століття, серед яких і творчість Пола Полдовські.

Одним з головних завдань, які поставлені у даній статті, є пізнання стилістичних параметрів у камерно-інструментальній творчості жінок-композиторок кінця XIX – початку XX століття на прикладі вивчення жанру скрипкової сонати та п'єси для скрипки і фортепіано «Танго» бельгійсько-англійської композиторки Пола Полдовські. Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування матеріалів у педагогічній та виконавській практиці скрипалів.

Ключові слова: жінки-композиторки, скрипкова творчість, камерно-інструментальна творчість, виконавське мистецтво, пізній романтизм.

Вступ. У минулому музикознавці мало приділяли увагу соціології музики. Це стосувалося соціального класу, економічного статусу музикантів, стратифікації в професії та доступу до освітніх можливостей.

Жінки пізно прийшли до нових форм і жанрів, їх здатність творити оркестрову музику та оперу ставилася під сумнів протягом XIX – поч. XX століть.

У XXI столітті європейські музикознавці виявляють глибокий інтерес до проблематики дослідження творчості жінок-композиторок. Консеквентно з цим дана галузь потребує ширшого виконавського дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Ключові етапи концертної діяльності Пола Полдовські висвітлені у двох статтях газетної збірки редак-

тора Філіпа Хейла. Вони описують речиталь Полдовські та концерт з її вокальних творів на вірші Поля Верлена і говорять про те, що вона самостійно виконувала свої фортепіанні п'єси з дивовижною чарівністю та майстерністю і акомпонувала виконавцям власних пісень: грала як досконалий артист, технічно добре оснащений. У некролозі «Таймс» було вказано, що інструментальні твори Пола Полдовські демонструють високу якість і тонке відчуття стилю, але ці якості знайшли своє найприродніше середовище саме в пісні [5].

Збереглися листи польського композитора та піаніста Кароля Шимановського, де він згадує довгі, щирі та емоційні розмови з Полом Полдовські. У 1921–1922 роках Кароль Шимановський з Полдовські проводили разом час у Нью-Йорку,

даючи авторські концерти, спілкуючись і намагаючись професійно утвердитися в Новому Світі. Коли Шимановський вперше зустрівся з Полдовські 29 січня 1921 року, він зазначив у своєму щоденнику: «дуже мила пані!»¹.

Кароль Шимановський покладався на Пола Полдовські також як і на популяризаторку своєї музики: вона організовувала його концерти в Нью-Йорку, а згодом і в Лондоні. На знак подяки за допомогу Шимановський планував присвятити їй «Дріади» з «Міфів» для скрипки та фортепіано; натомість він вирішив запропонувати цей твір її натхненнику, скрипалеві Павлу Коханському [7, с. 32].

Як свідчать знайдені статті, у 1909 році на вокальному концерті Пол Полдовські співала та грала ще під своїм дівочим прізвищем Венявська. Серед пісень, які вона виконувала, були дві пісні її двоюрідного брата Адама Венявського – «Дош» і «Заклинач змій». Адам Венявський, композитор, який творив у жанрах опер, балетів, симфонічних творів і фортепіанних п'єс, ініціював у 1935 році Міжнародний конкурс скрипалів імені свого дядька, Генрика Венявського [6]. Наступного року Пол Полдовські дала ще один сольний концерт із власних творів у Лондоні.

Метою статті є аналіз камерно-інструментальної творчості бельгійсько-британської піаністки та композиторки Ірени Регіни Венявської, яка мала псевдонім Полдовські або Пол Полдовські на прикладі скрипкової сонати ре мінор та п'єси для скрипки і фортепіано «Танго», визначення впливу даної творчості на скрипкове виконавство та окреслення проблеми гендерної політики доби пізнього Романтизму.

Виклад основного матеріалу. Пол Полдовські народилася у Брюсселі, була єдиною з чотирьох нащадків Генрика Венявського та Ізабелли Гемптон, племінниці піаніста та композитора Джорджа А. Осборна, яка продовжила музичну кар'єру. Батько Пола Полдовські помер, коли дівчинці не виповнилося й року.

Вона почала виконувати власні композиції у віці 14-ти років, вивчала фортепіано в музичних академіях Брюсселя, Лондона та Парижу.

У 17 дівчина переїхала до Лондона, де продовжила навчання у композитора та диригента Персі Пітта і піаніста Майкла Гамбурга.

Пол Полдовські була однією з надзвичайних мисткинь, чия естетична еволюція йшла за природними тенденціями її статі, а не за бажанням

наслідувати чоловіче начало, що так часто робить жіноче мистецтво невдалим. Оригінальність концепції та вираження, природний смак до форми, тематичного матеріалу та особливо гармонічної субстанції виявляють вроджену схильність композиторки до свободи.

У творчості Пола Полдовські відчутний вплив французької школи, а точніше Сезара Франка та Клода Дебюссі.

Твори композиторки просякнуті індивідуальністю та незвичайною силою вираження. У музичному сенсі, Пола Полдовські можна вважати дочкою Дебюссі, вона поділяє вибагливий смак цього композитора.

Ключем до музики Полдовські є її інтенсивна людяність, тим не менш глибока, оскільки вона не вважає за потрібне виражатися у важкій претензійності. Її людяність несе її як до вершин, так і до глибин осягаючого вираження.

З 1915 по 1935 роки британський видавець J. W. Chester LTD (тепер Chester Music) випустив декілька пісень Полдовські, які збереглися до нашого часу. Однак значна кількість її композицій залишилася в рукописах, а більшість її великих творів, особливо симфонічна музика, була знищена під час Другої світової війни. До цієї трагічної події музика Венявської була добре відома європейському слухачу. Видатний диригент сер Генрі Вуд презентував її оркестрову музику та часто замовляв їй нові твори. Слід, однак, зауважити, що імені Венявської немає ні на обкладинках її опублікованих пісень, ні на концертних програмках "Proms": натомість там фігурує ім'я пана Полдовські [7, с. 32].

Соната для скрипки ре мінор Полдовські присвячена Октаву Маусу, бельгійському мистецтвознавцю, письменнику та юристу, яку виконав угорський скрипаль Тівадар Начез під фортепіанний супровід авторки.

Газета "The Times" хвалила гру Пола Полдовські як «надзвичайно влучну та делікатну», проте її скрипкова соната була сприйнята менш захоплено.

Прем'єра сонати для скрипки і фортепіано Полдовські відбулась в Парижі та Брюсселі, де вона акомпонувала скрипалю Емілю Шомону [6].

Соната містить глибокий за змістом та різноманітний тематичний матеріал. Зміна відтінків, різнобарвність динамічних контрастів, цінність кожної ноти в партії скрипки і фортепіано надають особливої витонченості звучання в першій частині сонати (Andante Languido) паралельно з різноманітними темповими градаціями в скерцозній другій частині (Vivace – Andante semplice).

¹ Trochimczyk Maja A Romantic Century in Polish Music – Los Angeles, 2009. 264 p.

На фоні звучання фортепіано, «зітхання скрипки» напружує атмосферу у третій частини сонати (Finale: Presto con fuoco / molto agitato – Andante).

Кожний інструмент виходить на перший план, звучить жвавий діалог між виконавцями. Для драматичного розвитку всіх частин сонати, композиторка використовує музичні мотиви, що передають слухачам особливу експресію і пафос. Твір набуває таких ефектів завдяки звучанню тріолей, подвійних нот, акордів і різноманітної скрипкової штрихової техніки на фоні арпеджованих пасажів у фортепіано. Багатофактурне викладення акомпонуючої партії розкриває досконале володіння композиторкою інструментальними можливостями фортепіано. Для відтворення душевних переживань, хвилювань і тривог у скрипковій партії Полдовскі використовує штрих *spiccato*, пунктирний ритм, безліч акцентів, італійські позначення та різнобарвну різку зміну динаміки від *pp* до *fff*. Партії скрипки та фортепіано взаємодіють на рівних, втілюючи задуми геніальної авторки.

Танго Полдовскі – твір для скрипки та фортепіано в стилі танцю. Він був створений для польського скрипаля-віртуоза Павла Коханського.

Цей твір – визначне явище світової скрипкової музичної культури поч. ХХ століття. Унікальність і новаторство стилю Пола Полдовскі, її композиторський талант яскраво проявився у віртуозній скрипковій п'єсі.

У танго переважає лірична стихія, хоча у ньому простежується крім пісенності також епічна лінія. Композиторка у цьому творі тяжіла до ритмічної пружності. Використовуючи нові можливості гармонії, прийоми гри скрипкового *glissando*, віртуозного чергування *pizzicato* та *arco*, акордів та

подвійних нот, композиторка синтезує різні танцювально-інтонаційні стилі, танговий надрив, мелодійно-ритмічні малюнки, в яких неповторні скрипкові прийоми надають танго особливого характерного звучання.

Висновки. Дана стаття аналізує творчий шлях піаністки та композиторки Пола Полдовскі (Ірени Регіни Венявської), дочки видатного польського композитора Генрика Венявського, окреслює проблему гендерної політики доби пізнього Романтизму та її віддзеркалення у музичному мистецтві.

Скрипкові твори Пола Полдовскі – продукт надзвичайного таланту, не позбавлений безпомилкових слідів різноманітних впливів, які загалом походять із Франції; але її особисте вираження делікатне та індивідуальне, сповнене багатством кольорів та неперевершеної атмосфери. Творчість Полдовскі відрізняється різноманітністю виразів, музичною неперевершеною та ліричною красою. Також у її камерно-інструментальній творчості зустрічаються образи бурхливої романтики.

«Дбайте про мою музику!». Ці слова були сказані Полдовскі незадовго до її смерті у 1932 році.

Найбільше у музиці Пола Полдовскі приваблює мелодійне багатство та зручність виконання скрипкової партії, адже вона була дочкою професійного скрипаля та інтуїтивно відчувала тонкощі специфіки не тільки фортепіано, а й скрипки.

Ховаючись за чоловічим псевдонімом і знищуючи як свою жіночу ідентичність, так і факт приналежності до відомої музичної родини, Ірена Регіна Венявська прагнула, щоб її оцінювали виключно за якість власної музики. Парадоксально, але тим самим вона створювала перешкоди для повного визнання свого місця в історії польської музики.

Література

1. Gdal Saleski. Famous musicians of a wandering race : biographical sketches of outstanding figures of Jewish origin in the musical world New York, New York : Bloch Publishing Company, 1927. 468 p.
2. Jane M. Bowers, Judith Tick. Women Making Music: The Western Art Tradition, 1150–1950 – University of Illinois Press; Reprint edition, 1987. 409 p.
3. Julie Anne Sadie, Rhian Samuel. The Norton / Grove Dictionary of Women Composers. New York: W.W. Norton & Co., 1994. 548 p.
4. Nicolas Slonimsky. Baker's Biographical Dictionary of Musicians. New York: Schirmer Books, 1991, 2115 p.
5. Philip Hale. Dramatic and musical criticisms, 1928–1930, 1889. v. 45.
6. Poldowski in concert. URL: https://www.wieniawski.com/poldowski_in_concert.html
7. Trochimczyk Maja. A Romantic Century in Polish Music. Los Angeles, 2009. 264 p.
8. McVicker, Mary Frech. Women composers of classical music : 369 biographies from 1550 into the 20th century. Mary F. McVicker. 2011. 253 p.

References

1. Gdal Saleski (1927). Famous musicians of a wandering race : biographical sketches of outstanding figures of Jewish origin in the musical world New York, New York : Bloch Publishing Company. 468 p. [in English].
2. Jane, M. Bowers, & Judith Tick (1987). Women Making Music: The Western Art Tradition, 1150–1950 – University of Illinois Press; Reprint edition. 409 p. [in English].
3. Julie Anne Sadie, & Rhian Samuel (1994). The Norton / Grove Dictionary of Women Composers. New York: W.W. Norton & Co. 548 p. [in English].
4. Nicolas Slonimsky (1991). Baker's Biographical Dictionary of Musicians. New York: Schirmer Books. 2115 p. [in English].
5. Philip Hale. Dramatic and musical criticisms, 1928–1930, 1889. v. 45. [in English].
6. Poldowski in concert. Retrieved from: https://www.wieniawski.com/poldowski_in_concert.html
7. Trochimczyk Maja. (2009). A Romantic Century in Polish Music. Los Angeles. 264 p. [in English].
8. McVicker, & Mary Frech. (2011). Women composers of classical music : 369 biographies from 1550 into the 20th century. Mary F. McVicker. 253 p. [in English].

Daryna Dovha – Postgraduate Student at the Creative Postgraduate Course of the Violin Department, Lviv National Music Academy named after Mykola Lysenko

The last flower «of the violin poet» the creative personality of Lady Dean Paule and her view of violin music

The article is devoted to the influence of chamber – instrumental creativity works of the Belgian-British pianist and composer of Polish origin Lady Dean Paule on the development of the violinist's performance. For quite a long time, women could not achieve success and recognition in the profession of a composer. So they had to resort to various tricks to share their creativity with their fans. A more frequent case was the choice of a male pseudonym by female artists.

And such an example is the youngest daughter of a famous Polish composer Henryk Wieniawski – Irena Regina (1879–1932) by her husband Lady Dean Paule, who was known to the public as Poldowski or Paul Poldowski.

At first she published her musical works under the name of Irena Wieniawska, but after her marriage she took a pseudonym.

Her compositions were mainly created for a small ensemble and they included about 30 songs to lyrics by William Blake, Jeanne Dominique, Jeanne Marias, Albert Saman, Anatol Le Bra, Adolf Rette and others. The best and the most interesting are 16 songs based on texts by Paule Verlaine in a style close to contemporary French composers.

The artist's creative output also included operetta "Laughter", symphonic drama "Silence", works for orchestra, suite for wind instruments, 11 pieces for piano, pieces for violin and piano and sonata for violin and piano in d minor.

This article examines Paul Poldowski's "Tango" for violin and piano and sonata for violin and piano in d minor.

The purpose of the article is to carry out a historical and methodological analysis of Paul Poldowski's heritage and popularize her violin works on the territory of Ukraine. Due to the war between Russia and Ukraine, our musical community is trying to expand its concert and educational repertoire. In this connection, it is relevant to refer to works for the violin by female composers of the late 19-th and the early 20-th centuries, among which is the works of Paul Poldowski.

One of the main tasks of this article is to learn stylistic parameters in the chamber- instrumental works of the female composers of the late 19-th and the early 20-th centuries, on the example of studying the genre of the violin sonata and the piece for the violin and piano "Tango" by Belgian – English female composer Paul Poldowski. The practical significance of the research lies in the possibility of using the materials in the pedagogical and performing practice of violinists.

Key words: *female composers, violin creativity, chamber-instrumental creativity, performing arts, late romanticism.*